

Qərbi Azərbaycanın Dərələyəz (Dərə Ələyəz) mahalında 1931-ci ilədək mövcud olmuş və 36 para müsəlman-türk kəndlərini əhatə edən Keşişkənd nahiyəsinin etno-morfoloji mənası "keşiş" sözü ilə bağlı deyil (şivə, ləhcə, dialekt səslənməsinin yanlış yozumu, düzgün olmaya tələffüzün nəticəsidir), bu antroponim "bu ərazidən keçən köçər" işarə edilərək "keçdi köç" söz birləşməsindən yaranmışdır, əslində fonetik mənə baxımından "keçdi-kənd" mənasını özündə birləşdirir. Amma, çox təəssüf ki, "Keşişkənd" adı ilə rəsmiləşməsinə səbəb olmuşdur.

(II məqalə)

Qərbi Azərbaycanın yer-yurd ocaqları

Nahiyyə kəndlərinin antrotoponimləri də kökenli dil-fonoloji üsluba köklənmişdir. Qalələr (qayalıq-dağlıq yüksəklikdə salınmış qədim qala yerində salınmış), Qovuşuq (bir çox dağarası dərələrin burada qovuşduğundan bu cür adlanır), Qabaqlı (yerli şivə ilə "qundur" deyilən "qabaq", "boranı" daha çox yetişdirilən yer), Ələyəz (burada yayılan rahiyyəli yabani bitki növü olan "ələyəz" in adından yaranmış, onu xüsusi dad verdiyi üçün əriştəyə qatılır, "Dərələyəz" orotonimində də bu mənəni ifadə edir), Qızılgül (1947-ci ilədək "Ayiçetək" adlanıb, Cənubi çayının 1 km-də, yüksək ərazidə geniş düzənlikdə gül-çiçəklilik yerdirdi), Gədikvəngi (ərazidə əski Alban məbədinin şərifinə), Qarışıqkənd, Ağkənd, Gülüddüz (Nəbilər kəndindən 3 km aralıda dağların-qayaların arasında, dərələrin üstündə gül-çiçəklilik düzənlikdə salınmışdır), Yelpin, Həsənkənd (1918-ci ilədək müsəlman-türk kəndi, sonrakı "erməni"ləşdirildi)...

1935-ci ildə nahiyyənin inzibati ərazisinə daxili olan Paşalı inzibati-ərazi vahidliyinə Əzbizəvəy rayonu (1134 kv km sahədə) yaradılsa da, 1988-ci ildə adı dəyişdirilərək -Vayk olmuş.

Hay kilsəsinin baş keşişi VI Gevorgun (1868-1954) və SSRİ Xarici ticarət naziri-daşnak A.İ.Mikoyanının (1895-1978) çoxillik səyi ilə qəbul edilən SSRİ Nazirlər Sovetinin 23 dekabr 1947-ci il tarixli 4083 nömrəli qərarına əsasən (Azərbaycanlıların dədə-baba torpaqlarından köçürülərək həmin əvlərdə Suriyadan, Livandan, Yunanıstandan, Fran-

sadan, Bolqarıstandan... gətirilən hay ailələrinin yerləşdirilməsi ilə bağlı) 1948-1950-ci illərdə mahalın və nahiyyənin bir çox kəndlərindən Muğan dənizinə (Salyan rayonu, Kürsəngi-Qarabağlı-Qaraçala ərazilərinə) köçürülmüş ailələrdən biri qayıdınların (10-a qədər ailə) evlərində haylar olduğundan, onları doğma ocaqlarına buraxmadılar, nəticədə həmin ailələr məcbur olub Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur rayonuna köçməli oldular.

Keşişkənd nahiyyəsinin morfoloji-orografik relyef formaları arasında ətraf dağlarının (Təkəndurandan, Sarsal, Selimölen, Demirtəpə, Daşagiran), yaylalarının (Soğanlı, İsmayıloğlu), yüksəkliklərinin (Murad tepəsi), çaylarının (Qaraqaya, Qızılgül, Cənubi, Yaşıl bulığı, Ağ buluq), dərələrinin (Kənd dərəsi, Səməd dərəsi, Camal dərəsi, Şirin dərəsi, Çatırmın dərəsi... Güneyvəngi kəndinə kimi uzanır), ayrı-ayrılıqla və bu dərələrin uzunluğu 2-3 km, eni 150-200 m olsa da, hündürlüyü 20-30 metrə qədər, yaşı 15-200 illik ötən cəvz ağacları ilə örtülüdür) ... adları sifət ögüz-türk dilindən, teleffüzündən "yoğrulmuş" toponimlərdir. Dərələr boyu çoxsaylı bulaqlardan qidalanan xırda çaylar birləşərək, Şərur nahiyəsində Araz çayına qovuşur.

Qovuşuq kəndinin şərqində, 15-17 km uzalıqla yerləşən Həsənkənd kəndinin sakini Hüseyin Ələkbər oğlunun (1885-1972) xətrinə görə, bu kəndə (40-50 ev olub) 1905 və 1918-ci illərdə hay-daşnak quldurların basqın etdikdə camaatın bir hissəsi Şərur-çuxuruna, keylisi Gəncə şəhərinə

1940-cı ildə Güneyvəngi, Xostun, Akxanpəyəsi, Bülbülənd kəndlərinin əhalisini köçürdürlər Qovuşuq, Ələyəz və Şərur nahiyəsinin bezi kəndlərinə.

Arpa çayının sahilində yerləşən Etiş kəndi (30-40 ev) Qovuşuq kəndindən 40 km məsafədə olsa da, əhəli bu kəndə köçürüldü, 1950-ci illərdə.

Ələyəz və Qovuşuq kəndlərinin yaxınlığında geniş sahədə lava axınlarının altında qədim yaşayış məntəqəsinin qaldığı barədə yaşlı sakinlə-

risə qovulmuş, Cənubi çayının sahilində yerləşən Həsənkənd kəndinə (300-a qədər evli) 1930-cu illərdə xarici ölkələrdən köçürülən hay ailələri yerləşdirildi və kəndin adı Şafin qoyuldu (Ələyəz kəndindən 7 km məsafədədir).

Ərdəpin çayı Xostun və Həsənkənd kəndlərindən keçərək Cənubi çayına qovuşur. 1920-1930-cu illərdə xaricdən axışan hay sürüsü ilə yaşayış məntəqələri olan Ortakənd, Başkənd (adı dəyişilib Olazor qoyulmuşdur) və Məlişkə kəndlərində də oturaqlıq tapdı.

rin məlumatları indiyədək unudulmuşdur.

1920-ci və 1930-cu illərdə həmin hövdədə yerləşən bir çox kəndləri, xüsusilə Türkiyə Cumhuriyyətinin İğdır və Qars vilayətləri ilə qonşu olan Cənubi çay sahilindəki Güneyvəngi kəndinin (30-a qədər evi olan), Ardaranın kəndinin əhalisi 2 km aralıdakı Qovuşuq kəndinə və Şərur nahiyəsinə köçürüldü, Hostun kəndi aralarından 5 km məsafə olan Ələyəz kəndinə, Nəbilər, Gülüddüz kəndinə, Etiş üzə Qaraqaya kəndinə (50 km aralıdakı) birləşdirildi, boşalmış kəndlər yer üzündən (xərtələrdən) silindi və adları da unuduldu.

Qeyd etmək zəruridir ki, Dərələyəz (Dərə Ələyəz) mahalının bu kəndləri 1920-ci ilədək Naxçıvan qəzasının Şərur nahiyəsinin tərkibində olmuş, 29 noyabr 1920-ci ildə Qərbi Azərbaycan höüdülərində qondarma "Ermenistan SSR" yaradılıqlıqda hayların idarəedilməsinə verilməmişdir.

1918-1920-ci illərdə A.Ozanyanın basqını nəticəsində müsəlman-türk əhalisinin bir hissəsi qətlə yetirilmiş, qalanı

Paşalı nahiyyəsinin əsası XVIII əsrdə Məlişkə kəndindən köçən Paşalı soyu tərəfindən qoyulmuşdur.

Nahiyyənin yer adlarının sistematikasının, toponimik təsnifatının tarixi-coğrafi etno-morfoloji və genetik əsaslarının əlmi-nəzəri təhlili bir daha sübut etmişdir ki, ümumilikdə Qərbi Azərbaycanın toponimikası həm də sifət müsəlman-türk mənbəli olmaqla yanaşı, yabançı hay sözböhrələşmələrindən təməllə uzaqdır.

Çünki bu terminlər yad dilə heç bir kökenli mənanı, məzmunu, yaranma amilini, təbii-coğrafi şəraiti və tarixi keçmişini, milli-mənəvi dünyagörüşünü, etnoqrafik özgülüyü özündə ifadə etmir.

(Yazının hazırlanmasında həm də Qərbi Azərbaycanın Keşişkənd nahiyyəsinin Qovuşuq kənd sakini Əli Hüseyin oğlu Ələkbərovun (1927), Ələyəz kənd sakini Tümen Mikayıl qızı Ələkbərovanın (1932) məlumatlarından istifadə edilmişdir.)

**Qismət YUNUSOĞLU,
Bakı Dövlət
Universitetinin müəllimi**